УДК 349.3

Клименко А. Л.
викладач кафедри трудового та господарського права
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

СТАНДАРТИЗАЦІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Стандартизація в соціальній сфері України — достатньо нове явище. Ще донедавна в національному законодавстві згадувалося лише про технічну стандартизацію. Комплексного ж дослідження всіх проблем, виникаючих унаслідок закріплення соціальних стандартів у законодавстві, не проводилось, хоча окремі наукові роботи проблематики соціальної стандартизації торкалися. Одним із засобів гарантування реалізації соціальних прав громадян, умов для гідного рівня їх життя й вільного розвитку юристи й економісти нерідко називають соціальні стандарти. Необхідно зазначити, що під терміном «соціальний» розуміється зумовлене умовами суспільного життя певне середовище, лад. При цьому зазначений термін ототожнюється з терміном «суспільний» [1, с. 146], його можливо також трактувати як життєво необхідний або життєво важливий [2, с. 77]. Саме таким розумінням терміна «соціальний» оперують при визначенні системи соціальних стандартів; «стандарт»(від англійського – норма) у юридичному словнику трактується як певний зразок, еталон, модель, які сприймають як основні при співставленні подібних з ними об'єктів [3, с. 556].

Однозначного тлумачення сутності соціального стандарту на сьогоднішні не існує. Спори науковців про їх призначення продовжуються протягом тривалого часу. Для одних це лише спосіб підвищення забезпеченості соціально незахищених верств населення [4, с. 118–119]; другі вбачають у них інструмент обґрунтованого розрахунку трансфертів і формування міжбюджетних відносин; треті розглядають державні соціальні стандарти виключно з позиції вдосконалення механізму адресної соціальної підтримки [5, с. 446]. Окремі вчені справедливо вказують на комплексне соціально-

економічне значення таких стандартів у правовій системі держави [6, с. 48] .

У наукових працях дослідників застосовується така термінологія, як «соціальні стандарти», «державні соціальні стандарти», «мінімальні соціальні стандарти» , «соціальні норми й нормативи», «мінімальні гарантії держави», «соціальні орієнтири» , «засіб забезпечення рівного відповідного й умов життя», «засіб реалізації соціальних та економічних прав громадян», «механізм реалізації конституційних соціальних гарантій» , засіб реалізації державних гарантій і прав громадян. Досліджуючи соціальні стандарти, закріплені в нормативно-правових актах, фахівці ведуть мову саме про державні соціальні стандарти, навіть якщо не вживають слово «державні»: у виді стандартів виступають зобов'язання держави в тій чи іншій царині.

Отже соціальні стандарти, з одного боку, становлять собою міру визнаних державою соціально-економічних потреб громадянина, а з другого – економічні можливості останньої в забезпеченні його соціальних прав.

На відміну від норм державних, формування міжнародних має складніший характер. Вони, насамперед, гіпотетично повинні уособлювати не тільки сучасні тенденції розвитку системи права кожної країни, й взагалі передбачати майбутнє і прогрес розвитку прав людини у світовій спільноті. Міжнародні стандарти завжди віддзеркалюють тенденції й потреби соціального прогресу загальнолюдського статусу особи. Якщо міжнародний стандарт знайде своє закріплення в нормативно-правовому акті, він автоматично набуває правового значення. Навіть не правовий елемент — «стандарт» може стати правовим завдяки своєму втіленню у правову норму, а також легалізації й легітимації з боку міжнародних організацій і національних органів влади, здійснюючих правотворчу діяльність.

Світовий розвиток прав людини визначає важливість і необхідність гарантування кожною державою соціальних прав громадян. Внаслідок впливу об'єктивних чинників соціально-економічного розвитку державності й суб'єктивних чинників, що визначають пріоритет прав індивіда перед правами держави, міжнародною спільнотою сформовані соціальні стандарти цих прав, які можна визначити як комплекс правових норм, закріплених у міжнародно-правових актах, що визначають і врегульовують умови

життєдіяльності, які спрямовані на забезпечення позитивного розвитку особи та її соціальної захищеності на території конкретної держави і які мають бути закріплені в національному законодавстві держав відповідно до її міжнародно-правових зобов'язань.

Соціальний захист в Україні надається не на підставі норм міжнародного права, а відповідно до норм внутрішнього законодавства, зокрема, Конституції, Закону про Державний бюджет України на відповідний рік та ін. Їх порівняння з нормами міжнародних актів і показує, як Україна дотримується міжнародно-правових актів у царині соціального забезпечення [7, с. 497]. Проблему державних соціальних стандартів потрібно вирішувати з урахуванням їх комплексного соціально-економічного і правового значення. Завданням економістів, соціологів, демографів є окреслення кола стандартів, їх фінансове наповнення і значення в підвищенні добробуту українського народу. Дослідження юристів мають стосуватися перш за все виявлення правової природи соціальних стандартів, їх у ролі в правовій системі держави й законодавчого закріплення у її правових актах. Приміром, законодавство про соціальний захист має вдосконалюватися шляхом визначення місця й ролі соціальних стандартів у праві соціального забезпечення та їх застосування при регулюванні правовідносин у зв'язку з наданням того чи іншого виду соціального захисту. Крім того, саме соціальні стандарти сприяють створенню дієвого й оптимального механізму реалізації конституційних положень про найвищі цінності прав та свобод людини і громадянина (ст. 1 Конституції України), умов, що забезпечують гідне життя й вільний розвиток кожної особистості (ст. 3), а також прав громадян, закріплених у розд. II Основного Закону України.

Фахівці-науковці наполягають, що інститути влади, безумовно, мають прагнути до соціальної справедливості на підставі розроблення і впровадження в життя соціальних стандартів як механізму реалізації конституційних соціальних гарантій. Метою втілення державних мінімальних соціальних стандартів є оптимізація надання матеріальних благ і послуг нужденним і встановлення стандартів як механізму політики країни, який забезпечує соціальну захищеність населення. Очевидним є також і те, що параметри конституційно декларованої соціальної держави, орієнтованої на створення умов для гідного рівня життя кожному, не можуть обмежуватися державними мінімальними соціальними

стандартами. Серед науковців–юристів є поширена думка про важливість застосування в сучасний період системно-змістовних характеристик економічного й соціального законодавства та його співвідношення з основоположними конституційними принципами й вищими правовими цінностями.

Прийняття державами міжнародних угод про права людини, їх наступна легалізація й реалізація є процесом розроблення, визнання і взяття зобов'язань щодо виконання й реалізації міжнародних правил поведінки, що мають нормативний, типологічний, стереотипний характер і внаслідок своєї обов'язковості, повторюваності й гіпотетичного передбачення стають стандартами. У той же час існують усі підстави назвати законодавчо затвердженими соціальними стандартами і такі, як споживчий кошик населення (набір продуктів, непродовольчих товарів і послуг), його прожитковий мінімум, мінімальний розмір оплати праці, квоти для прийому на роботу інвалідів, молоді, норми житлової площі для розрахунку субсидій по оплаті за житло й комунальні послуги та ін. Усі вони є розрізненими, вимагають урахування як соціальні стандарти в законодавстві, а також систематизації в загальному плані й у галузевому розрізі.

Література:

1.Синчук С. М. Формування стандартів соціального забезпечення особи в Україні // Актуальні проблеми юридичної науки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (26 листоп. 2010. м. Київ) : у 2 ч. - Київ : Нац. акад.. управління, 2011. - Ч. 2. - С. 146.

2.Рудик В. А. Право на соціальний захист як суб'єктивне право людини: європейські стандарти та національне законодавство // Трудове право України в контексті європейської інтеграції: матеріали науково-практичної конференції (25-27 трав. 2006. м. Харків). - Харків : Укр. асоц. фахівців труд. права, 2006. - С. 77.

3.Хома Н. М. Соціальні процеси в країнах п'ятої хвилі євроінтеграції в контексті розбудови соціальної держави та відповідності соціальним стандартам ЄС (на прикладі Естонії, Литви, Латвії) // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – 2011. - Вип. 52. - С. 556.

4.Гуменюк І. Сучасні проблеми базового соціального стандарту // Право України.- 2008. - № 3. С. 118–119.

5.Запара С. І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту // Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: тези доповідей і наукових повідомлень учасників III міжнародної науково-практичної конференції. (7-8 жовт. 2011. м. Харків). - Харків : Кроссроуд, 2011. - С. 446.

6.Тацій В. Я. Імплементація європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України // Право України. - 2010. - № 10.- С. 48.

7.Борисенко К. В. Міжнародно-правові стандарти соціального захисту сімей з дітьми // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 квіт. 2013. м. Київ). - Київ : Ніка-Центр, 2013. - С. 497.